

УДК 338.24

В. С. Неизвестна,
аспірант, Європейський університет, м. Київ

РЕКРЕАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС — ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ЦІЛОМУ

V. Neizvestna,
Postgraduate, European University, Kyiv

RECREATIONAL COMPLEX PREREQUISITE OF EFFECTIVE DEVELOPMENT AND FUNCTIONING
OF THE ECONOMY OF THE REGION AND UKRAINE AS A WHOLE

Автономна Республіка Крим є одним із тих регіонів України, для яких проблеми диспропорцій у соціально-економічному розвитку є найактуальнішими. Особливий статус АР Крим і географічні особливості півострова створюють певні економічні переваги й можливості для розвитку рекреаційного комплексу ефективність його функціонування могли б стати передумовами успішного розвитку, стійкого функціонування економіки суттєво вплинути на підвищення якості життя, а також були б визначальним фактором залучення інвестицій [2, с. 12—27]. На даному етапі рекреаційну сферу охопили негативні тенденції, які в першу чергу спричинені відсутністю ефективної комплексної системи управління рекреаційною галуззю України та загальним зниженням платоспроможного попиту на національний рекреаційний продукт. Актуальність статті полягає в дослідженні рекреаційного комплексу, на основі показників діяльності, а саме, санаторно-курортних установ, туристичних та готельних організацій, та встановленні факторів, що впливають на стійке функціонування рекреаційного комплексу в цілому. Стійке функціонування рекреаційного сектору забезпечить стійкий розвиток економіки АР Крим та України, зокрема дасть можливість функціонувати на рівні з Європейськими країнами за організаційними, екологічними нормами та надаванням рекреаційних послуг на рівні світових стандартів. Таким чином, стаття присвячена дослідженню функціонування рекреаційного комплексу АР Крим та його впливу на розвиток економіки регіону та України в цілому.

ARC is one of the regions of Ukraine, for whom the problem of disparities in social and economic development is most urgent. The special status of Crimea peninsula and geographical features create certain economic benefits and opportunities for the development of a recreational complex effectiveness of its functioning would be prerequisites for the successful development of sustainable functioning of the economy significantly affect the quality of life and would have been a determining factor in attracting investments. At this stage, covered recreational area of the negative trends that are primarily caused by the lack of an effective integrated system of Ukraine and recreational industry overall decline of effective demand for national recreational product. Relevance of the article is to study the recreational complex, based on performance indicators such as spa facilities, tourist and hotel organizations, and establish the factors that affect the stable operation of a recreational complex in general. Stable operation of the recreational sector provides a stable economy Crimea and Ukraine in particular will make it possible to operate at the level of European countries by organizational, environmental standards and provision of recreational services at international standards. Thus article investigates the functioning of the recreational complex Crimea and its impact on the economy of the region and Ukraine as a whole.

Ключові слова: рекреаційний комплекс, санаторно-курортна галузь, туристичні організації, готельні установи, стійке функціонування.

Keywords: recreational complex, sanatorium-resort industry, tourism organizations, hotel establishments, stable functioning.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відомо, що рівень розвитку економіки в регіонах вимірюють у розмірі валового регіонального продукту (ВРП). Валовий регіональний продукт (ВРП) Республі-

ки Крим за підсумками 2013 р. склав 44 млрд 536 млн гривень. Частка автономії у ВВП України становила 3,8. Дослідження стану національного санаторно-курортного комплексу підтверджує, що він прямо впливає на роз-

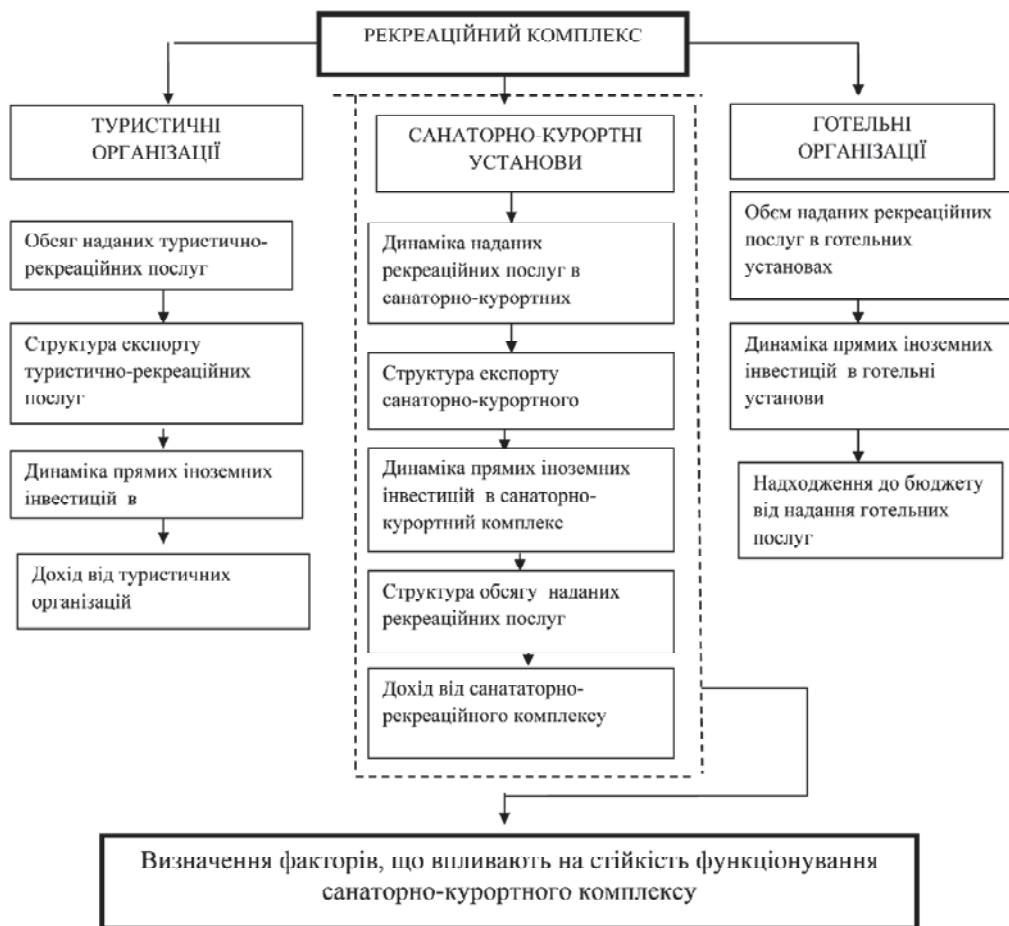

Рис. 1. Структура аналізу ринку рекреаційних послуг АР Крим

виток рекреаційної діяльності України. Рекреаційний комплекс АР Крим включає в себе не тільки санаторно-курортні організації, а й туристичні та готельні установи [3, с. 1—12]. Щоб мати уявлення про тенденції ринку санаторно-курортних послуг доцільно проаналізувати інфраструктуру послуг всіх рекреаційних підприємств, що дозволить встановити проблеми забезпечення комплексного розвитку та стійкого функціонування рекреаційного комплексу різних установ (рис. 1).

У 2009 р. у Криму налічувалося 451 санаторно-курортних (оздоровчих) закладів з загальним ліжковим фондом 160,4 тис. ліжок (місць) у місяць максимального розгортання. Протягом аналізованого періоду спостерігається динаміка росту дитячих оздоровчих установ та санаторіїв зі збільшенням ліжкового фонду на 114,3%, санаторіїв з лікуванням на 104,11% та незначним зменшенням ліжкового фонду — 99,08%, що пов'язано з відсутністю або недостатністю державного фінансування на поліпшення матеріально-технічної бази даних установ [4, с. 1—20]. Стійка тенденція росту спостерігається для будинків та баз відпочинку на

103,67%, зі збільшенням ліжкового фонду 106,88%, що говорить про стійку конкурентну позицію із залученням прямих інвестицій. Кількість закладів санаторно-курортного комплексу республіки у порівнянні з 2012 роком збільшилась на 25 одиниць, а у порівнянні з попереднім роком зменшилась на 4 оздоровчих заклади. Майже 13% таких закладів не надавали своїх послуг у 2010/11 рр.; так, тільки з причини відсутності коштів на експлуатацію не працювало 29% загального числа, які не працювали протягом звітного періоду.

На рекреаційному ринку постійно зростає попит на послуги санаторно-курортного комплексу. Але, як бачимо, в 2009 р. та протягом 2012—2013 рр. спостерігалось скорочення обсягів наданих рекреаційних послуг практично всіма видами організації, винятком є дитячі оздоровчі установи та санаторії а також бази відпочинку: санаторії з лікуванням — через застарілість основних засобів, невідповідність оснащення лікувальної бази європейським стандартам, невідповідність ціни та якості наданих послуг; санаторії-профілакторії — через відсутність державного фінансування, застарілість

Таблиця 1 Динаміка наданих рекреаційних послуг в санаторно-курортних закладах АР Крим за 2009—2013 рр., тис.ос.

Заклад оздоровлення	2009	2010	2011	2012	2013
Санаторії з лікуванням	685236	728233	699651	593258	598624
Дитячі оздоровчі установи та санаторії	567741	548367	493258	512651	535811
Санаторії-профілакторії	223547	238954	225985	199682	185369
Пансіонати відпочинку	414658	423691	439652	445821	456714
Бази оздоровлення	546454	569365	589541	657321	649981

За даними Міністерства курортів та туризму АРКрим.

Таблиця 2. Структура експорту рекреаційних послуг підприємствами АР Крим за 2009–2013 рр.

Заклад оздоровлення	Експорт, млн.дол.США				
	2009	2010	2011	2012	2013
Рекреаційний комплекс в тому числі:	279,1	316,4	341,9	321,3	334,6
Санаторно-курортний комплекс	101,03	116,44	127,87	122,5	124,7
Туристичний комплекс	96,29	110,42	120,69	119,2	121,1
Готельний комплекс	81,49	89,54	93,41	79,6	88,8

Джерело: за даними Державного комітету статистики АР Крим.

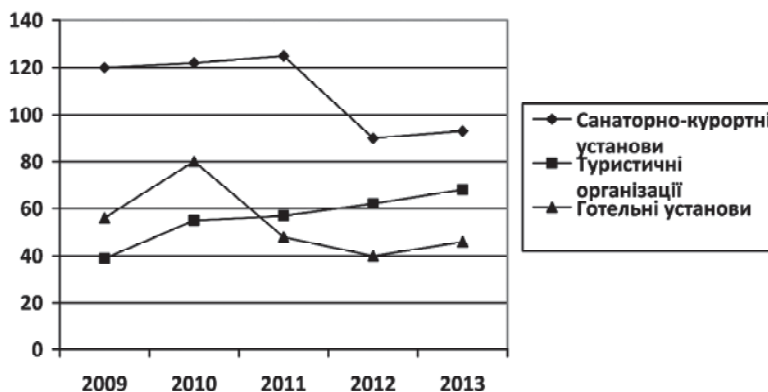

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в рекреаційно-туристичний комплекс АР Крим, млн дол. США

матеріальної бази, відсутність маркетингових інструментів залучення клієнтів, пансіонати відпочинку — через сезонність наданих рекреаційних послуг, невідповідність показника ціна-якість.

Світова економічна криза 2008—2009 рр. торкнулася ринку рекреаційного комплексу про, що свідчить доволі низький індекс наданих рекреаційних послуг АР Крим, який в 2009 становить 65,6%. З одного боку, відбулося підвищення цін на дані послуги з незмінним оснащенням матеріальної бази це можна пояснити відсутністю належного державного фінансування. Рекреанти вибирали більш дешеві види оздоровлення такі як, пансіонати відпочинку — 68% та бази оздоровлення — 71%.

Доволі високий індекс завантаження санаторно-рекреаційного комплексу спостерігався протягом 2010—2011 рр. — 103; 101. З одного боку, це можна пояснити економічною та політичною стабільністю країні, підвищенням рівня життя населення (незначним зростанням доходів), з другого боку інвестиційною привабливістю, яка дозволила удосконалити матеріально-технічний стан санаторно-рекреаційного комплексу, тим самим залучити більше рекреантів, а також доступною ціновою політикою по відношенню до закордонної.

Посилення процесів глобалізації та інтеграції у світовій економіці безумовно впливає на розвиток як світового, так і національного ринку рекреаційних послуг, зокрема торгівля послугами розвивається більш динамічно ніж торгівля товарами в цілому, що і обумовлює доцільність аналізу структури експорту рекреаційних послуг підприємствами АР Крим (табл. 2).

Структура експорту рекреаційних послуг підприємствами АР Крим протягом аналізованого періоду свідчить про розширення рекреаційних послуг у 2009—2011 рр. за всіма оздоровчими закладами, зокрема питома вага санаторно-курортного комплексу становила відповідно 36,2%; 36,8% та 37,4%, туристичного комплексу — 34,5%; 34,9%; 35,3%, готельного комплексу — у 2009 р. — 29,2%; а в 2010 р. — 28,3% та 2011 р. знизилася до 27,32%.

Зниження обсягів експорту рекреаційних послуг у 2012 р. було характерним для загальної рекреаційної системи: показник становив 321,3 млн дол. США, що на 10,45% нижче, ніж у попередньому 2011 р. Окрім впливу зовнішньої конкуренції, що обумовила зниження обсягів рекреаційних послуг, знизився і рівень конкурентоздатності кримських рекреаційних підприємств, під впливом внутрішньої конкуренції, а також пожорсткішала податкова політика, що свідчить про необхідність комплексного вирішення проблем, що стримують, у тому числі, і розвиток всього рекреаційного комплексу [1, с. 416].

Інвестиційна активність у рекреаційному комплексі АРК залишається низькою і не може забезпечити ефективну реструктуризацію та посилення конкурентних позицій Криму на міжнародному ринку рекреаційних послуг. Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) станом на 01.01.2010 р. досяг 150,0 млн дол. США, або 20,9% загального обсягу капіталовкладень в АР Крим. У структурі ПІІ стійко переважають інвестиції Білорусі, Віргінських Британських островів, Кіпру; питома вага прямих інвестицій Російської Федерації в секторі санаторно-курортних і готельних послуг має тенденцію до зниження.

Таблиця 3. Структура обсягу наданих рекреаційних послуг підприємствами АР Крим за 2009—2013 рр.

Вид рекреаційного комплексу	Обсяг рекреаційних послуг млрд грн.				
	2009	2010	2011	2012	2013
Рекреаційний комплекс в тому числі:	4,2	4,9	5,3	5,17	x
Санаторно-курортний комплекс	1,56	1,81	2,03	2,15	x
Туристичний комплекс	1,38	1,70	1,84	2,01	x
Готельний комплекс	1,08	1,39	1,42	1,01	x

Джерело: за даними Державного комітету статистики АР Крим.

Таблиця 4. Дохід (надходження до бюджету) від рекреаційного комплексу та надання рекреаційних послуг за 2009—2013 рр., млн грн.

Вид рекреаційного комплексу	Надходження до бюджету млн грн.				
	2009	2010	2011	2012	2013
Рекреаційний комплекс в тому числі:	256,87	268,75	274,31	273,47	x
Санаторно-курортна галузь	103,47	98,45	105,3	104,95	x
Туристична галузь	91,42	101,4	101,8	101,5	x
Готельна галузь	61,98	68,9	67,21	67,02	x

Джерело: за даними Державного комітету статистики АР Крим.

Основним реципієнтом ПП в Криму залишається В. Ялта (101.5 млн дол. США). З інших регіонів інвестиційно привабливими є Євпаторія та Алушта (санаторно-курортне господарство), Сімферополь і Феодосія (готельне господарство), Алушта і Судак (туризм).

У регіонах Криму відсутні стратегічні плани залучення інвестицій в сферу рекреації, тому характерне переважання дрібних нецентралізованих ділянок, непридатних для комплексних масштабних інвестиційних проектів.

Актуальними є дослідження обсягів наданих рекреаційних послуг АР Крим та даних про прибутковість різних галузей рекреаційного комплексу (табл. 3, 4).

Обсяг наданих рекреаційних послуг АР Крим за досліджений період в 2009 становив 4,2 млрд грн. а в 2013 р. зріс на 123,8%. З 2009—2011 рр. спостерігається зростання обсягу рекреаційних послуг за рахунок санаторно-курортної галузі питома вага якої становила 37,1%; в 2010 р. знизилась до 36,9%; а в 2011 р. становила — 38,4%, питома вага туристичної галузі становила 32,8%; 34,7%; 34,8%, готельної галузі — 25,5%, 28,4%, а в 2011 р. зниження питомої ваги — 26,8%.

Збільшення обсягів рекреаційних послуг 2009—2011 рр. всіма видами рекреаційного комплексу свідчить про перспективність цих ресурсів. Їхнє ефективне використання сприятиме, з одного боку, економічному зростанню АР Крим та України в цілому, залучати додаткові фінансові кошти, а з іншого — підвищенню своїх позицій серед інших країн-рекреантів [5, с. 11—16]. Для цього необхідно модернізувати рекреаційний комплекс, зокрема санаторно-курортну галузі, шляхом підвищення якості наданих послуг, що дозволить збільшити обсяги рекреаційних послуг та надходжень до бюджету АР Крим та України.

Як бачимо, протягом 2009—2011 рр. спостерігалось постійне зростання доходу від реалізації рекреаційного потенціалу відповідно на 104,62; 102,07 лише у 2012 році незначне зменшення даного показника 99,70% порівняно з попередніми роками. Отже, країна мала позитивний прибуток від рекреаційних послуг, зокрема, мала частина належала туристичній та готельній галузі, в той час як санаторно-курортна галузь дійсно забезпечувала відчутний дохід від реалізації рекреаційного потенціалу. Низький рівень надходжень до бюджету від готельної галузі пов'язаний з тіньовим сектором готельних послуг, що говорить про необхідність законодавчо-нормативних документів, які б могли б здійснювати державний контроль в даній галузі.

ВИСНОВКИ

Для утвердження АР Крим як рекреаційного півострова та складову частину рекреаційного комплексу України важливе значення мають усі складові рекреаційного комплексу: санаторно-курортна галузь, туристична галузь та готельна галузь. Тому для зростання стійких позицій функціонування рекреаційного комплексу необхідно: зменшити вплив сезонних факторів за

рахунок додаткових послуг, підвищити якість наданих послуг, які б відповідали цінній політиці, підвищити конкурентоздатність рекреаційних підприємств за рахунок інвестиційних проектів та власних розробок щодо підвищення якості послуг, аналізу доцільного використання маркетингових, виробничих та фінансових ресурсів, які сформують позитивну стійку іміджеву політику функціонування рекреаційного комплексу. Ефективне управління цим комплексом має не лише підвищити привабливість національного ринку для іноземних інвесторів, а й необхідна умова розвитку країни в цілому.

Література:

1. Багрова Л.А., Бережна І.В., Богданов Н.Н. Концепція розвитку курортно- рекреаційного і туристського комплексу Криму // Економіка Крима. — 2004. — 416 с.
2. Банчева А.А. Оценка рыночного потенциала организации / А. Банчева // Маркетинг предприятия. — 2007. № 3. — С. 90—103.
3. Гаврилюк С.П. Конкурентні переваги як основа розробки стратегії туристських підприємств / С.П. Гаврилюк // Економіка та розвиток підприємств. — 2001. — № 4. — С. 76—80.
4. Левковська Л.М. Стан і перспективи розвитку туризму та санаторно-курортного комплексу в Криму / Л.М. Левковська // Економіка України. — 2009. — № 4. — С. 11—14.
5. Цюхля С.Ю. Трансформація рекреаційної діяльності та розвиток регіональних ринків курортно-рекреаційних послуг (методологія, аналіз і шляхи вдосконалення) / Цюхля С.Ю. // Економіка Крима, 2008. — № 4. — 44 с.
6. Яковенко І.М. Стратегическое видение развития туристско-рекреационного комплекса АР Крым / И.М. Яковенко // Экономика Крыма. — 2010. — № 3. — С. 11—16.

References:

1. Bagrova, L.A. Berezhnaya, I.V. and Bogdanov, N.N. (2004), "Concept development of resort and recreational and tourist complex in Crimea", *Ekonomika Crima*, vol. 3, pp. 11—16.
2. Bancheva, A.A. (2007), "Evaluation of the market potential of the organization", *Marketing Company*, vol. 3, pp. 90—103.
3. Gavrilyuk, S.P. (2001), "Competitive advantages as a basis for developing strategies of tourism enterprises", *Ekonomika ta rozvitok companies*, vol. 4, pp. 76—80.
4. Levkovska, L.M. (2009), "State and prospects of development of tourism and resort complex in Crimea", *Ekonomika Ukraine*, vol. 4, pp. 11—14.
5. Tsohla, S.Y. (2008), "Transformation of recreational activities and development of regional markets resort and recreational services", *Ekonomika Crima*, vol. 4, pp. 44.
6. Yakovenko, I. M. (2010), "The strategic vision of the development of tourist and recreational complex of Crimea", *Ekonomika Crima*, vol. 3, pp. 11—16.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2015 р.